

630.456

OSVIA

OSZK

CSONKA-MAGYARORSZÁG
NEMZETKÖZI FIZETÉSI MÉRLEGE
ÉS A JÓVÁTÉTEL PROBLEMÁJA

IRTA

FELLNER FRIGYES

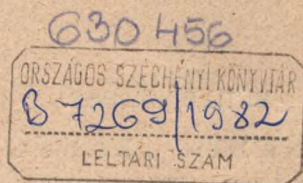
BUDAPEST, 1922.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

KIADÁSA

Különlenyomat a Budapesti Szemle 1922. évi 549. füzetéből.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Valamely ország nemzetközi fizetési mérlegének kipuhatólása, vagyis megállapítása annak, miként alakul az ország összes követeléseinek és tartozásainak egymáshoz való viszonya a külfölddel szemben, már a világháború előtt fontos problema volt, mert hiszen a nemzetközi áru- és értékgazdálkodás döntő befolyást gyakorol a pénz értékének alakulására, tehát ennek értékállandóságára is.

Fokozott jelentőségű e problema ma, mert a békeszerződések rendelkezései — teljesen figyelmen kívül hagyván az egyes országok és így Magyarország nemzetközi fizetési mérlegének gazdasági és pénzügyi hatásait — oda vezettek, hogy minél inkább törekszik az ország eleget tenni azoknak a fizetési kötelezettségeknek, a melyek terhelik, annál inkább kerül a külföldtől elszigetelt gazdasági helyzetbe és annál kevésbé képes megfelelni készségének, hogy a külföld gazdasági, pénzügyi- és hitel-forgalmába bekapcsolódjék.

A trianoni békeszerződés rendelkezései következtében Csonka-Magyarország nemzetközi fizetési mérlege állandóan növekvő tartozási egyenleget mutat, a mi az országot egyre sorvasztóbb gazdasági és pénzügyi elszigeteltségre kárhoztatja.

Csonka-Magyarország fizetési mérlegének megvilágítása az ország nemzetközi fizetési kötelezettségeinek és a külfölddel szemben fennálló követeléseinek tükrébe enged bepillantást. A fizetési mérleg a legkülönbözőbb elemekből áll, a melyek a külkereskedelem útján végbemenő áruforgalomból, a nemesérczek és értékpapírok kiviteléből és behozatalából, a vasúti és hajózási forgalom árufuvarozási költségeiből, a

nemzetközi személyszállítás bevételeiből és kiadásáiból, a vándormozgalommal és idegenforgalommal kapcsolatos értékgazdálkodásból, az országon kívül folytatott kereseti tevékenységből, az idegenek ingatlánszerzéseiből, stb. keletkeznek.

1. *A külkereskedelmi mérleg.* Csonka-Magyarország nemzetközi fizetési mérlegének legfontosabb tényezője a külkereskedelmi mérleg, vagyis az országból évenként kivitt és a külföldről behozott árúk értékének egymáshoz való viszonya. Mutatja, mennyi pénzürtékkel tartozik a külföld szállított árúkért Magyarországnak és mennyit követel Magyarország-tól ugyane címen.

A mai Magyarország nemzetközi gazdasági forgalmának alapját tevő külkereskedelmi mérleg az 1921. évben :

43·024	milliárd	korona	behozatal
22·289	«	«	kivitel mellett
20·735	«	«	behozatali

többletet mutat ¹, mely passivum gyanánt állítandó a fizetési mérlegbe.

A külkereskedelmi értékatatok megállapítása nem az erre hivatott értékmegállapító bizottság útján történt, hanem ideiglenesen a kir. magy. központi statisztikai hivatal útján, miután az egész bizottságot csak később szervezték újjá.

Noha az értékatatok csak hozzávetőleg állapítottak meg, azoknak ennél fogva matematikai pontosság nem tulajdonítható, mégis külkereskedelmi forgalmunk alakulása tekintetében megbízható képet nyújtanak, úgy, hogy ennek egyenlegét a fizetési mérlegbe beállíthatjuk. A külkereskedelmi statisztika 1921-re a kikészítési forgalmat is magában foglalja s így az e címen mutatkozó egyenleg is már számba van véve. Sajnos, hogy a behozatalban 18·3823 milliárd korona textilárú, a melynek legnagyobb hányada készárú, tehát elsőrendű szükségleti cikk és csak alárendelt része fél-

¹ L. az adatokra nézve : dr. Szabóky Alajos : *Magyarország külkereskedelmi mérlege 1921-ben* cz. cikkét. (Közgazdasági Szemle. 1922 április—májusi szám. 141. lap.) Továbbá : *Pester Lloyd* 1922 április 28. és 30. számában.

gyártmány és így a behozatalban túlnyomó részben fogyasztásra szolgáló áruk szerepelnek.

2. *Nemesércz-forgalom.* A zország külkereskedelmi mérlegének 20·735 milliárdnyi egyenlegében nem foglaltatik benn az a nemesfém- és érczpenz-forgalom, mely a szállítási vállalatok útján bonyolítottatott le. Ennek a mérlege az 1921. év előzetes adatai szerint 506.100.000 korona activumot mutat ¹ Megjegyzendő, hogy a nemesérczkivitel értéktöbblete főleg az ezüstforintosoknak és ezüstkoronásoknak beolvasztása útján előállított ezüstrudak kivitelére vezethető vissza, úgy hogy a jövőben ilyen arányú kivitelre a készletnek tömeges megcsappanása következtében számítani nem lehet.

3. *Nemzetközi vasúti és hajózási forgalom.* A nemzetközi vasúti és hajózási forgalomnak az ország fizetési mérlegének alakulására szintén befolyása van. Kérdés, mennyi a bevétele az országnak a külföld számlájára folytatott fuvarozási üzletből és mit fizet e czímen a külföldnek. Bevétel gyanánt számításba veendő az ország határától a külföldi rendeltetési helyig a belföldi szállítási vállalat javára eső fuvar költség.

Behozott és kivitt áruk fuvarozásából eredő követelések és tartozások jelenleg nincsenek, mert nem történnek közvetlen szállítási díjelszámolások a különböző országok vasutainak számlájára, mint az a háború előtt volt. Ezért tehát az átviteli áruforgalomból származó bevételek állapítandók meg, vagyis a mely bevételek árúknak külföldről a belföldi szállítási vállalatok igénybevételével a belföldön át ismét külföldre való fuvarozásából erednek. Sajnos, hogy Magyarországnak a háború előtt az átmeneti áruforgalomból eredő és évenként mintegy 4.655,278 koronát kitevő bevétele,² mely a koronának 0·25 centime-os zürichi jegyzése alapján 1.862.111,200 koronának felelne meg, lényegesen visszaesett, mert míg az átviteli kereskedelem a háború előtt azokat a vasútakat kereste fel, a melyek leggyorsabb és legjobb összeköttetést nyújtanak a termelő és fogyasztó or-

¹ A m. kir. központi Statisztikai Hivatal adatszolgáltatása szerint.

² Lásd: Dr. Friedrich Fellner: *Die Zahlungsbilanz Ungarns.* (Wiener Staatswissenschaftliche Studien. Band VIII. Erstes Heft.) Wien und Leipzig, 1908. Seite 118.

szágok között, Magyarország pedig kedvező földrajzi fekvésénél fogva jelentékeny fuvarozási szolgálatokat teljesített; most politikai okokból az áruforgalom az átviteli kereskedelem kárára sokszor eltereltetik a mai Magyarország területéről; figyelembe veendő még az a szempont is, hogy a vasút hálózata természetszerűen kisebb lévén, fuvarnyeresége is csökken. A rendelkezésünkre álló adatok szerint a magyar kir. államvasútak az 1921 október—december havában a vonalikon átment 1841 kocsirakomány után 12.861,623 koronát vettek be. Ez összeg jóformán kimeríti az egész évi bevételt e czímen, mert az év első háromnegyedében kocsirakományokban közvetített ily átviteli áruforgalom minimális volt. Az átviteli forgalomban szállított darabárúk szállítási díja és az év első háromnegyed részében lebonyolított csekély kocsirakományok utáni bevétel czímen a fenti összeget 18 millió koronára kikerekítjük s ez összeget állítjuk a fizetési mérlegbe actív tétel gyanánt.

A nemzetközi hajózási forgalomból, tekintettel arra, hogy Fiumét elveszítettük és a magyar kereskedelmi tengerészet hajóállománya elkoboztatott, továbbá a Dunán lebonyolódó átviteli forgalom idegen hajózási vállalatok útján bonyolítottatik le, fizetési mérlegünkbe activ tétel nem állítható be. Holott háború előtt a hajózási forgalomból Magyarországnak — a külfölddel szemben — 5,037,950 korona bevételi többlete volt.¹

A magyar szent korona országainak fizetési mérlegében önálló activ tételként szerepelt a Duna folyamának Moldova—Turn-Severin közötti szakaszán a Vaskapú-csatornán az 1879. VIII. t.-cz.-be iktatott berlini szerződés 57. czikke értelmében szedett hajózási- és kalauz-díjaknak az a része, a mely külföldi vállalatokra esett. Ez a bevétele az országának elmaradt, miután a Vaskapú-csatorna a Romániához csatolt területet érinti. Ugyancsak a magyar tengerpart elvesztése folytán elesik a fiumei és egyéb magyar kikötőkben megfordult hajók után kikötői illeték czímen felvett összeg.²

¹ L. Fellner id. m. 133. lap.

² L. Fellner id. m. 134. lap.

A hajóépítésből, illetve a hajók vételéből és eladásából a külfölddel szemben ugyancsak nem keletkezik a fizetési mérlegbe állítandó egyenleg, mert Magyarország a külföldet hajóépítéssel nem foglalkoztathatja. A háború előtt átlag-évenként 4.571,720 korona folyt a külföldre e czímen az országból.¹

A nemzetközi vasúti kocsibérletből a háború előtt az országba folyt jövedelem is megszűnt, mert az a vállalat, a mely üzletszerűleg foglalkozott vasúti kocsiparkjának kölcsönzésével, felszámolt, a magyar vasútak pedig a nagy kocsihányra való tekintettel, a mely a belföldi szükséglet fedezésére sem elegendő, a külföldnek bérfizetés ellenében használatra többé kocsit át nem engedhetnek. Sőt ép napjainkban Magyarország kénytelen a gabonaforgalom lebonyolításához hiányzó kocsikat kölcsönvenni, súlyos áldozatok árán, Cseh-Szlovákiától.

4. *Vándormozgalom és idegenforgalom.* Csonka-Magyarország fizetési mérlegének legjelentékenyebb actív tételét azok az összegek teszik, a melyeket a kivándorlók küldenek az országba hátramaradottaik részére. A kivándorlás évek sora óta állandó előidézője volt hazánkban a külföldről befolyó tőkeáramlatnak. A kereseti viszonyok a nép széles rétegeit ki nem elégítették, úgy hogy munkaerejüket kénytelenek voltak az ország határain kívül tömegesen értékesíteni. Tagadhatatlan azonban, hogy a kivándorlás több tekintetben hozzájárult a múltban az általános jólét emelkedéséhez, mert a külföldön szerzett tőkék útján sok önálló kisgazdaság keletkezett.² A kivándorlás már csak a külföldi országok elzárkózó politikája következtében is, jelenleg és a közel jövőben olyan arányokat nem fog ölthetni, mint a múltban, úgy hogy fizetési mérlegünknek ez az activuma jelentőségében a közeli években egyre csökkenni fog, az 1921. évben azonban a háború előtt kivándorlottaknak pénzküldeményei kétségtelenül még jelentős tételre mentek, mert a kivándorlók közül aránylag többen jöttek vissza és keresményükből,

¹ L. Fellner id. m. 136. lap.

² L. e kérdésről részletesen Fellner F. id. m. 100. s köv. lapokon.

vagy megtakarított pénzükből az Amerikában tartózkodó magyarok itteni nyomorgó hozzátartozóik részére a mit csak lehetett, hazaküldtek. Jelenleg Amerikában is romlottak a kereseti viszonyok, úgy hogy nem igen várhatók nagyobb pénzküldemények. Az 1911—13. években átlag évenként 101,109 egyén vándorolt tengerentúlra. A kivándoroltak számából Csonka-Magyarországra 22·44 % esik.¹ A kivándoroltak által részint pénzeslevelek, részint postautalványok, részint postatakarékpénztári cheque-ek útján, hazai pénzintézetek, vagy más bankok közvetítésével, vagy más úton a magyar szent korona országainak összes posta- és távirdahivatalaihoz átlag évenként 175.971,346 korona érkezett,² a melyből a fenti arányszám alapul vételével Csonka-Magyarország területére 39.487,970 korona számítható. A kimutatott 175.971,346 koronához hozzáadandók a visszavándoroltak által hazatérésük alkalmával magukkal hozott összegek. A fenti időszakban visszavándorolt 17,758 egyén 39.014,326 koronát hozott magával,³ a melyből Csonka-Magyarországra a visszavándorolt egyének lélekszáma arányában (23·84 %) 9.301,015 korona esik.

A visszavándoroltak megtakarításaival szemben jelentékeny az az összeg is, a melyet a kivándorlók magukkal visznek az országból és az utiköltség, a melyet idegen hajótársaságoknak fizetnek. A magyar kivándorlók Amerikába való érkezésük alkalmával fejenként 18·49 dollár készpénzt mutattak ki hivatalos adatok szerint.⁴ Az országból a kivándorlók után küldött összeg 1913-ban 8.586,409 korona volt, az utazási költségek évenként 25.277,250 koronát tettek és a kivándorlók által magukkal vitt összeg 9.226,196·25 koronát. E 43.089,855 koronára rugó passív. tételből a mai Magyarországra esik 9.669,363 korona. Levonva ezt az összeget az actív tételekből, megállapíthatjuk, hogy az amerikai kiván-

¹ A magy. kir. Központi Statisztikai Hivatal adatszolgáltatása szerint.

² L. Friedrich v. Fellner: *Das Volkseinkommen Österreichs und Ungarns*. Wien, 1917. 99. lap.

³ F. v. Fellner id. m. 100. lap.

⁴ F. v. Fellner id. m. 100. lap.

dorlással kapcsolatos pénzmozgalom közvetlenül a háború előtt 171.895,817 korona actív egyenleggel zárult hazánk javára,¹ a mely összegből a fenti arányszám szerint Csonka-Magyarországra 39.119,622 korona esik. Ez az összeg az ércparitás alapján átszámítva (1 dollár = 4.94 korona) megfelel 7.918,952 dollárnak. Ez a dollárösszeg viszont papirkorona értékre átszámítva (1 dollár = 1.976 korona, a 0.25 centime-os zürichi paritás szerint) 15,647.849,152 koronának felel meg, a mely legjelentékenyebb actív tétel gyanánt állítandó a fizetési mérlegbe.

A vándormozgalom mellett az idegenforgalomból a háború előtt jelentékenyebb bevétele volt az országnak a magyar gyógyfürdőkön évenként megfordult 33,197 külföldi fürdővendég révén, a kik évenként 8.960,490 koronát költöttek az országban. A külföldiek által látogatott fürdőhelyek csaknem kivétel nélkül azokon a területeken vannak, a melyek elszakadtak s e czímen a bevétel csaknem teljesen elmaradt. Ellenben magyar alattvalók most is felkeresik a külföldi, főleg osztrák és német fürdőhelyeket. A háború előtt átlag évenként 18.580,095 korona volt az az összeg, a melyet belföldiek külföldi fürdőhelyen költöttek. Minthogy a magyar szent korona országainak népessége 1910-ben 20.886,487 volt, az 1920. évi népszámlálás előzetes eredményei szerint pedig² Csonka-Magyarország népessége 7.945,878 lélekből áll, vagyis annak csak 38 %-a, ennek arányában a fenti 18.580 millió koronából 7.060,433 koronát véve számításba, 0.25 centime-os zürichi jegyzés alapján, Csonka-Magyarországból nyaralás fejében külföldre folyó összeg czímén 2,824.173,200 koronát állíthatunk passív tétel gyanánt a fizetési mérlegbe.

Még egy passív tétel állítandó az idegenforgalom rovatába és pedig az az összeg, a melyet magyar diákok külföldi, főleg osztrák és német főiskolákon végzett tanulmányaik idején évről-évre kiadnak külföldön. Részletes — hivatalos adatokon alapuló — számításaink szerint,³ a háború előtt ez

¹ L. F. v. Fellner id. *Volkseinkommen*, 101. lap.

² L. *Statisztikai Havi Közlemények*. 1921 okt.—decz. 24. lap.

³ L. F. v. Fellner : *Volkseinkommen*. 102. lap.

az összeg évenként 1.698,300 koronára rugott. Noha Csonka-Magyarországra vonatkozóan ezt az összeget a fenti 38 %-ra kellene csökkenteni, ezt mégis mellőzzük, mert a magyar főiskolákon a hallgatók felvétele a numerus clausus intézményének törvénybe iktatása folytán korlátozva van és az így kiszorultak tömegesen kénytelenek a külföldi főiskolákat felkeresni, a mi által az ország fizetési mérlege, az 1.698,300 koronát (0.25 centime-os zürichi jegyzés alapján) átszámítva, 679.320,000 koronával romlik meg. Az idegenforgalom rovata tehát 3.503.493,200 korona passív egyenleget mutat. Azok az összegek, melyeket idegenek egyéb utazási forgalom alkalmával az ország területén, vagy magyar honosok a külföldön költenek, egymást nagyjában ellensúlyozzák.

5. *Kamat-, osztalék- és járadék-forgalom.* Csonka-Magyarország fizetési mérlegének legjelentékenyebb elemét a külföld birtokában levő és a mai Magyarországgal szemben fennálló tőkekövetelések után az ország által a külföldnek fizetendő kamat-, járadék-, tőketörlesztési hányadok és osztalék összege teszi, szemben a külföldről ugyane címen Magyarországra folyó összegekkel. Minthogy a tőkekövetelések túlnyomó részben értékpapirokban incorporálva jelentkeznek, ennél fogva a fizetési mérlegnek a nemzetközi tőkekövetelésekből és tartozásokból származó tételét úgy fogjuk megállapítani, hogy elsősorban kipuhatóljuk, mennyi magyar kibocsátású értékpapír van a külföld birtokában és mennyi külföldi értékpapírral rendelkezik a mai Magyarország. Noha az országból évenként külföldre kifolyó kamatok, osztalékok, stb. összegét pontosan meg nem állapíthatjuk, maga az a körülmény, hogy a háború előtt a külföldi tőke elhelyezése különböző magyar hitelintézeti, ipari, kereskedelmi, közlekedési és biztosító vállalatokban jelentékeny volt, továbbá, hogy államadóssági kötvényeinknek, zálogleveleinknek, közlekedési kötvényeinknek, vasúti és egyéb címleteinknek főpiacza a külföld volt, eléggé utal arra, hogy Magyarország nemzetközileg az úgynevezett «adós országok» sorába tartozik és fizetési mérlegében a tőkeforgalomból származó egyenleg jelentékenyen passív.

A tőkebehozatal Magyarországon legnagyobb arányokat

az államkölcsonök felvételénél öltött. Ennélfogva a külföldre folyó legjelentékenyebb tételt a magyar államadósság után a külföldnek fizetendő kamatok teszik. A magyar államadósság az 1914 július hó 28-iki állapot szerint 6,971.818,915 koronát tett ki tőkeálladékában, a melyből 37·55 %, vagyis 2,617.918,003 korona volt a belföldön, 4,353.900,912 korona, vagyis 62·45 % a külföldön elhelyezve¹. E címletadóssághoz számítandó, külföldi tőkeadósságunk gyanánt, az Ausztriának fizetendő évi járulék tőkeértéke fejében az alábbiak szerint 1,348.886,463 korona. Az államadósságok állagának a jóvátételi bizottság államadósságokat felosztó albizottsága által leendő felosztásáig az 1921/22. évi költségvetésben a háború előtti időből származó államadósságok szelvényszolgáltatára érmeparítás alapján előirányoztatott 132.144,671 korona, ebből papirkoronában teljesítendő fizetésekre 89.696,331 korona, aranyban, vagy vagylagosan külföldi értékben teljesítendő fizetésekre 42.448,340 arany korona esik. A papirban teljesítendő 89.696,331 koronából a placirozás és új szelvénykiadás alapul vételével eszközölt hozzávetőleges számítás szerint belföldi fizetésekre 33.124,290 korona, külföldi fizetésekre 56.572,041 korona esik. Az aranyban vagy külföldi értékben teljesítendő 42.448,340 koronából belföldi fizetésekre 2.000,000 arany korona, külföldi fizetésekre 40.448,340 arany korona esik ; vagyis az aranyban teljesítendő 40.448,340 korona fizetésére 16,179.336,000 koronára lenne szükség. A szelvényszolgálathoz papirkoronában kifejezve tehát 17,067.029,331 korona szükségeltetik,² ebből a belföldi szükséglet 831.124,290 korona, míg az államadósságok szelvényszolgálata czímén külföldre teljesítendő fizetés összege 16,235.908,041 korona.³ Ez utóbbi összeg állítandó a fizetési mérlegbe tehertétel gyanánt.

Megjegyzendő, hogy az államadósságok után külföldön

¹ Az adatokat a m. kir. pénzügyministerium bocsátotta rendelkezésünkre.

² Vagyis 89·696 + 42·448 aranyban fizetendő szelvény ellenértéke (16,977.336·000 K).

³ Vagyis 56·572 + 40·448 aranyban fizetendő szelvény ellenértéke (16,179.336·000 K).

teljesítendő fizetéseknél feltüntetett fenti összegben nincs figyelembe véve az a felülfizetés, a mely az osztrák-magyar államvasúttársaság magyarországi vonalainak megváltásából kifolyólag, az 1891. évi XXXVIII. t. cz.-ben beczikelyezett megváltási szerződés harmadik czikke értelmében az évi 6.500.000 aranyforintnyi részösszeg után volt fizetendő és a mely felülfizetés, ha a szóbanforgó adósság megosztása a megváltott vasútvonalak kilométerhosszának arányában törtennék, a 0.25 centime-os zürichi árfolyam figyelembe vételével a megmaradt Magyarországra mintegy 1.295.424.000 korona további terhet jelentene. Ezt az 1.295 milliárd koronát a magyar államadósságok után külföldön fizetendő, fentebb említett 16.235.908.041 korona kamatteherhez hozzászámítva, együttesen 17.531.324.041 korona fog a fizetési mérlegben e címeken passív tételként jelentkezni.

További passív tétel még fizetési mérlegünkben az a fentebb már említett évi járulék, a melyet a magyar szent korona országai az 1867 : XV. t. cz. 1. §., illetve az e tárgyban kötött és az 1908 : XVI. t. cz.-ben foglalt egyezmény első czikke értelmében Ausztria államadóssági kamatainak fedezésére fizetnek és a mely czímen évenként 58.339.339 korona 52 fillér folyt Ausztriába Magyarországból. Tekintettel arra, hogy a trianoni békeszerződés 186. cikkéhez tartozó függelék értelmében ez a járulék címletszerű adósságként veendő, a nélkül, hogy e számításaink más vonatkozásban praecedensül szolgálhatnának, pusztán a fizetési mérleg hozzávetőleges megállapíthatása céljából 40 %-ot veszünk a megmaradó Magyarország terhére, mint a mennyit az 1921/22. évi állami költségvetés (I. füzet 125. lap) az ország terheként megemlít. Ezt az arányt alkalmazva az Ausztriának fizetendő évi járulékra, e czímen Csonka-Magyarország fizetési mérlegében tartozásként 23.335.735 korona 81 fillér volt felveendő.

A háború után felvett állami tartozások még fennálló tőkeálladéka — a m. kir. pénzügyministerium kimutatása szerint — lisztbehozatal céljaira felvett 2.003.000 dollár-kölcsön ; továbbá a nemzetközi segély-hitelnújtó bizottságtól hadifogoly hazaszállítás céljaira felvett 200.000 font

sterling. Ennek a két kölcsönnek 0.25 centime-os zürichi paritás szerint számított évi kamatszükséglete mintegy 331.746.000 papirkorona.

Itt közbevetőleg megjegyezzük, hogy a háború alatt contrahált külföldi kölcsönök a következők:

a Németországban felvett 1.336.040,000 márka 5 %-os kincstári váltókölcsön; a Hadi Termény r. t. romániai gabonavásárlásával kapcsolatban felvett 25 milliő korona n. é. kincstári váltókölcsön; a bulgároknak nyújtott 99.508,500 márkás kölcsönből a németbirodalmi kincstár által Magyarország helyett Bulgáriának előlegezett 84.766,500 márka; Ukrajnával kötött pénzügyi egyezmények alapján az Osztrák-magyar banknál Ukrajna javára letétben kezelt 90.300,000 korona n. é. pénztárjegyeknek még be nem váltott része, 64.500,000 korona.

Ezeknek a kölcsönöknek kamatait — minthogy ezen adósságok viselésének módja a békeszerződések rendelkezéseinek folyományaképp még nem nyert megállapítást — nem vettük figyelembe a fizetési mérleg egybeállításánál.

Jelentékeny mérvben járult a külföldi tőke a magyar vasuti hálózat kiépítéséhez is. Az 1.140.858,600 koronára rúgó vasuti címletekből (helyiérdekű vasuti elsőbbségi részvényből és társasági fővasuti elsőbbségi részvényből és kötvényből) 69.97 % volt a külföldön, míg 30.03 % a belföldön elhelyezve.¹ Tekirtettel arra, hogy a helyiérdekű vasutak és a társasági fővasutak 1911-ben kötvényeik és elsőbbségi részvényeik után kamat és osztalék fejében összesen 39.946,544 koronát fizettek a külföldnek, kérdés, ebből mennyi számítandó a mai Magyarország terhére? A helyiérdekű, valamint a társasági fővasutak által fizetett osztalék, illetve kötvénykamatból 47.6 %-ot számítunk a megmaradó Magyarország terhére. Ez a hányad a külföldön elhelyezett címletek összértéke alapján akként állapítottatott meg, hogy azoknál a vasutaknál, a melyeknek egész hálózata a megmaradó Magyarországon fekszik, a külföldön levő címletek teljes egészükben vétettek fel Magyarország terhére, míg ellenben

¹ L. F. v. Fellner id. *Volkseinkommen* 105. lap.

azoknál a vasutaknál, a melyeknek vonalai a megmaradó Magyarországon kívül az utódállamok területén is futnak, a külföldön elhelyezett tőke oly hányada számíttatott, mint a milyen hányada az illető vasutvonal hosszának Magyarországra esik. Ennélfogva a külföldre fizetett 39.946,544 koronából a mai Magyarország fizetési mérlegébe tehertétel gyanánt 19.014,555 korona jut.¹

Megjegyzendő, hogy ezeknek a fizetéseknek egy része külföldi pénznemben teljesítendő. A külföldi pénzben teljesítendő fizetéseknek összege azonban pontosan megállapítható nem lévén, ez az összeg csak koronában vétetik számításba és ennek folytán Magyarország terhe e czímen kisebb összegben fog jelentkezni a számításnál, mint a mekkora összeget ez tényleg kitesz.

A magyar magánvasuti értékek mellett igen jelentékeny szerepe van a fizetési mérlegben a hitelintézetek által kibocsátott zálogleveleknek, községi kötvényeknek s a hitelintézeti, ipari, közlekedési, kereskedelmi és biztosító vállalatok részvényeinek. Ez értékpapírok túlnyomó része is külföldön van elhelyezve.

A magyar szent korona országaiban levő hitelintézetek által forgalomba hozott záloglevelek és községi kötvények összegéből, vagyis 3,891.857,000 koronából külföldi kézben volt 2,135.908,850 korona, vagyis 54.65 %.² Kamat czímén évenként 96.115,898 korona folyt a külföldre, a mely egészben a megmaradó Magyarország terhére esik, mert a kötvénykibocsátó intézetek csaknem kivétel nélkül Csonka-Magyarország területén működnek. Jelenleg a magyar hitelintézeteknek fenti 3.891 milliárdnyi czímleteiből 292.826,000 francia francra szóló 40.191,200 scheiwzi francra szóló és 51,590 angol fontra szóló czímlet van forgalomban³ és ezen idegen valutákra szóló kötvényekből legalább 75 % külföldi államokban elhelyezettnek számítandó. E 3.891 milliárdnyi czímletnek 4 %-os kamata, a koronában fizetendő

¹ A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal által végzett számítások szerint.

² L. v. Fellner id. m. 104. lap.

³ A m. kir. pénzügyministerium adatszolgáltatása szerint.

czímlet szelvényeit koronában számítva, az aranyértékben fizetendő szelvényeket pedig 0.25 centime-os zürichi korona-árfolyam alapján véve fel, 2,128.385,610 papirkoronát tesz.

A passívum gyanánt 96.115,898 koronában megállapított összes kamatjárulékból ez a 2.128 milliárdra átszámított összeg régi koronaértékben kifejezve bennfoglaltatik, kétszeres számbavétel elkerülése végett tehát le kell vonni az említett idegen valutákra szóló kötvények 75 %-ának kamatösszegét, mely régi koronaértékben 10,027,660 korona 50 fillért tesz s az így megmaradó 86.088,238 koronához kell hozzáadnunk a 2.128 milliárd koronát. Ez alapon összes passívum gyanánt a hitelintézetek által forgalomba hozott záloglevelek és községi kötvények külföldi kamatjáruléka címén 2,214.473,848 korona állítandó a fizetési mérlegbe.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy idegen tőke nemcsak magyar kibocsátású záloglevelek útján van magyar ingatlanokba fektetve, hanem közvetlenül osztrák hitelintézetek által a magyar szent korona országában fekvő ingatlanokra a háború előtt tömegesen engedélyezett jelzálogkölcsönök alakjában is, a mennyiben e címen az osztrák intézeteknek 498.724.569 korona 48 fillér jelzálogos és községi kölcsönkövetelése állott fenn Magyarországgal szemben, a mely kölcsönök után évenként 4%-os kamat fejében 19.948,982 korona 77 fillért élveznek.¹ Ezt az összeget az osztrák-magyar bank által a magyar szent korona országai területére folyósított kölcsönök területi megoszlása szerint szétosztva, a mai Magyarországot 59.49%, vagyis 11.867.649 korona terheli; ez állítandó passívum gyanánt a fizetési mérlegbe.

Hivatalos adatok szólnak az ipari részvénytársasági részvények és kötvények területi megoszlásáról. A magyar szent korona országában 1913-ban 1022 ipari részvénytársaság volt, a melyeknek 1,090.130,000 korona befizetett részvényeiből és kötvényeiből 296.100,000 korona volt külföldön.² Osztalék címén kifizettek 60.125.000 koronát, tehát átlag

¹ L. F. v. Fellner id. *Volkseinkommen* 106. lap.

² L. F. v. Fellner id. *Volkseinkommen* 105. lap; továbbá *Ungarisches Statistisches Jahrbuch* 1913. 124. lap.

5·51%-ot ; külföldre fizettek tehát az ipari részvénytársaságok osztalék- és kötvénykamat fejében 16.315,110 koronát. Ebből a mai Magyarországra az itt működő ipari részvénytársaságokra eső részvény- és kötvénytőke arányában 75·38%-ot számítva,¹ megállapíthatjuk, hogy 12.298,330 korona folyik a mai Magyarországból a külföldre, ipari részvénytársasági osztalék és kötvénykamatok fejében.

Az 1913-ban a magyar birodalomban működő 1994 hitelintézeti részvénytársulat befizetett részvénytőkéje 1,647.590,000 korona volt.² A szövetkezeteket, valamint a vidéki hitelintézeteket, mint helyi jellegű intézeteket, a melyeknek részvényei jóformán kizárólag az országban vannak elhelyezve, nem kell tekintenünk és csak a budapesti hitelintézeteket fogjuk számbavenni, mint a melyeknél a nemzetközi tőke érdekelve van. A budapesti hitelintézetek alapszabályszerinti részvénytőkéje 831.074,000 korona. Minthogy az összes osztalékból hivatalos adatok szerint a háború előtt a vámkülföldre fizették annak $\frac{1}{10}$ részét, ennek megfelelően a részvénytőkéből a vámkülföldön 83.107,400 korona volt elhelyezve, míg Ausztriában 44·65%, vagyis 371.074,541 korona. Minthogy a budapesti intézetek 10·07%-ot fizettek ki átlag osztalék fejében, ezt a százaléktételt alkalmazva, a külföldre 45.736,121 korona esik, ezt egész összegében a megmaradt Magyarország terhére számítjuk, mert budapesti intézetek részvényosztalékairól van szó.

Jelentékenyen rontja fizetési mérlegünket az az adóssági teher, mely a pénzintézetekre nehezedik külföldi tartozásaik révén. Az ország pénzsükségletének jelentékeny beszerzési forrása a háború előtt a külföld volt, és pedig leszámítva Ausztriát és Németországot, mint főhitelezőket, főképen Franciaország és a Brit birodalom. A franc- és font-kötelezettségek a háború folyamán törleszthetők nem voltak. E külföldi adósságot a békeszerződés értelmében most abban a valutában kell megfizetnünk, a melyben annak idején a kölcsönügyletek contraháltattak s ezenkívül a háború előtt

¹ A. m. kir. Központi Statisztikai Hivatal adatszolgáltatása.

² L. F. v. Fellner id. *Volkseinkommen* 105. lap.

és alatt esedékessé vált koronatarozásokat is az illető államok valutájában, a háborúelőtti paritás alapján számítva, tehát valorisálva kell az országnak megfizetni.

A mai Magyarország területén működő 28 nagyobb pénzintézetnek a volt ellenséges külfölddel szemben fennálló, a háború előtt és alatt lejárt tartozásai 1921 december 31-iki állag szerint, 0,25 centimeos zürichi jegyzés alapulvételével a következő összegeket tették ki :

Külföldi tartozás	Átszámítási kulcs	Koronaértékre átszámítva
1.532,635 font st.	1 font st. = 9.450 K	14.483.400,750.—
40,566 dollár	1 dollár = 2.140 «	86.811,240.—
167.744,495 fr franc	1 fr. frank = 162,50 K	27.258.480,437.—
998,200 belga franc	1 b. frank = 152,40 «	152.125,680.—
843,563 lei	1 lei = 13.— «	10.966,319.—
22,000 dinár	1 dinár = 32.— «	704,000.—
1.732,258 márka	1 márka = 1.— «	1.732,258.—
590,000 lira	1 lira = 91,80 «	54.162,000.—
525,000 holl. frt	1 holl. frt = 834,50 «	438.112,500.—
50.410,569 magy. kor.	a fenti font és francia franc arányában átszámítva	11.421.011,800.—
	Összesen	53.907.506,984.—

Tehát csupán 28 nagyobb pénzintézetnek ezek a tartozásai 53.907.506,984 koronát tesznek ki. Ehhez az összeghez még hozzászámítandók az összes többi pénzintézeteknek a háború előtt, alatt és azóta lejárt külföldi tartozásai, a hátralékos kamatok és a semleges és volt szövetséges országokban fennálló tartozások. Minthogy azonban e tartozások összegeiről adatok nem állanak rendelkezésünkre és azokat hozzávetőlegesen jelenleg felbecsülni sincs módunkban, ezeket a tartozásokat számításán kívül hagyjuk. Tekintettel arra, hogy a címleteken alapuló tartozásokból a fizetési mérlegbe csak az évi kamatfizetések és az évenként kisorsolt címletek összege állítandó be, ezeknek a tartozásoknak $5\frac{1}{2}\%$ -át kell tartozási tétel gyanánt a fizetési mérlegbe beállítani. Ha felteszszük, hogy a nem címleteken alapuló tartozásoknak is évenként csak $5\frac{1}{2}\%$ -át kell kifizetni, akkor az egész fenti 53.907.506,984 koronának $5\frac{1}{2}\%$ -a, vagyis 2.964.912,884 korona állítandó be tartozási tétel gyanánt a fizetési mérlegbe.

Számbeveendő még a magánosok (nem hitelintézetek) külföldi tartozása, mely megközelítően 991.929 font sterlingben és 46.605,505 francia francban állapított meg.¹ Ezekben az összegekben az 1921. évi július hó 26-áig számított kamatösszegek is bennfoglaltatnak. A semleges és volt szövetséges országokban, valamint az elszakadt területeken fennálló tartozásokat adatok hiányában itt is számításon kívül kell hagynunk. A font sterlinget, ép úgy, mint azt a hitelintézeti tartozásoknál felvettük, 9450, a francia francot pedig 162·50 koronában számítva, megállapíthatjuk, hogy a magánosok tartozása a Brit birodalommal szemben hozzávetőleg 9.373.729,050 papirkoronát, Franciaországgal szemben pedig 7.572.394,562 papirkoronát, tehát összesen 16.946.123,612 papirkoronát tesz ki, mely tőketartozás után évenként 6% kamatjárulékot számítva, a magánosok hozzávetőleges tőketartozása után fizetendő évi kamatteher fejében 1.016.767,416 korona állítandó a fizetési mérlegbe.

Számításba veendő még Budapest székesfővárosnak külföldön elhelyezett kölcsöntartozása után külföldre fizetendő kamatok összege. Budapest székesfőváros külföldi kölcsönálladéka 1922 január 31-én a következő volt :

angol fontban	3.813,618	á	9.450 K	=	36.038.690,100 K
francia arany-					
francban	133.395,272	«	400 «	=	53.358.108,800 «
belga arany-					
francban	8.019,141	«	400 «	=	3.207.656,400 «
schweizi francban .	6.225,831	«	400 «	=	2.490.332,400 «
hollandi arany-					
forintban	1.695,691	«	834·50 K	=	1.415.062,139 «
német birodalmi					
márkában	107.494,031	«	1— «	=	107.494,031 «

vagyis a külföldön levő összes tartozás tőkében, 0·25 centimeos zürichi paritás alapján átszámítva, 96.617.343,870 korona. Ezen tőketartozás után fizetendő kamatösszegek évenként a tőketartozás túlnyomó részére irányadó 4%-os kamat alapulvételével 3.864.693,754 koronát tesznek. Ez az összeg

¹ A Pénzüntézeteki Központ adatszolgáltatása alapján.

ugyancsak fizetési mérlegünk tartozási rovatát tetemesen növeli.

A háború előtt és alatt esedékessé vált tartozások kiegyenlítése tekintetében eddig a Brit birodalommal és Franciaországgal létesítettek egyezmények. Az állami és Budapest székesfővárosi kölcsönök lejárt kamatainak kiegyenlítésére, valamint a pénzintézetek és magánosok részéről fennálló tőke- és kamattartozások törlesztésére az 1922. évben a létrejött conventió szerint a Brit birodalomnak 300,000 font sterlinget, Franciaországnak 57.404,478 francia francot tartozunk fizetni. Ez a törlesztési és kamatjárulék hét éven át, illetőleg mindaddig, míg a lejárt tőke és kamattartozások teljesen ki nem egyenlítették, Franciaországnak évenként az 1922. évben esedékes részlettel azonos összegben, a Brit birodalomnak pedig 1923-tól kezdve már 500,000 font sterlingre felemelt összegben fizetendő. Az 1922. évi fizetési részleteknek (1 £ = 9450 K; 1 fr. frank = 162.50 K alapon) papirkoronára átszámított összegét, vagyis 12.163.227,675 papirkoronát fizetési mérlegünk passívumának kell tekintenünk. Miután a conventió értelmében teljesített fizetésekkel a pénzintézetek és magánosok kamattartozása is fokozatosan kiegyenlítést nyer és ezt a kamatjárulékot már számbavettük, csak a fentebb már számbavett 2.964.912,884 + 1.016.767,416, vagyis összesen 3.981.680,300 koronán felüli összeget, azaz 8.181.547,375 papirkoronát kell a fizetési mérlegbe további passívum gyanánt beállítani.

Az értékpapiroknak még egy kategóriájáról kell megemlékeznünk: a sorsjegyekről. A sorsjegyértékek a fizetési mérleg szempontjából annyiban jönnek figyelembe, a mennyiben a magyar kibocsátású sorsjegyek külföldiek kezében nyereménynyel vagy törlesztéssel kisorsoltatnak és — ha kamatozók — a kamatok külföldre folynak. Minthogy az egyes államok a külföldi sorsjegyek elől a belföldi piacot elzárni törekszenek és a le nem bélyegzett darabok jogi forgalom tárgyát nem tehetik, a lebélyegzett sorsjegyek is továbbá fokozatosan kisorsoltatnak, ennél fogva nagyobb jelentősége a sorsjegyforgalomból kifolyólag mutatkozó tartozásoknak, illetve követeléseknek a fizetési mérlegben nincs.

A részletes számítások alapján 1908-ban sorsjegyeink után az esélytől függő nyeremények és törlesztési összegek címén 828.517 koronát állítottunk passív tétel gyanánt fizetési mérlegünkbe,¹ a mely összeg lényegesebb változást ma sem fog mutatni.

Az áruhitelkezésből eredő és egyéb kölcsöntartozások után külföldre fizetendő kamatok összege is jelentékeny volt a háború előtt. A váltók leszámítolása ellenében külföldre fizetendő kamatok szintén passív tételként jelentettek. Miután az ország váltóhitelszükségletét túlnyomó részben és a visszleszámítolás folytán végeredményben is az Osztrák-Magyar Bank fedezte, de a nagyobb osztrák bankok is nagy tételekben visszleszámítottak magyar intézeti váltóanyagot, Magyarország által Ausztriának fizetett váltókamattartozási összeg fejében 36.159,365 korona terhelte a magyar fizetési mérleget.² Tekintettel arra, hogy az Osztrák-Magyar Bank megszűnt Ausztria és Magyarország közös jegykibocsátó intézete lenni és többé nem hitelforrása Magyarországnak, a fenti passív tételt többé a fizetési mérlegbe ez alapon nem állíthatjuk be. Az áruhitelkezésből eredő régi vámkülföldi (Ausztrián kívüli) tartozások, részben a rendelkezésünkre álló adatok alapján pedig a pénzügyintézeti és magántartozásoknál már számbavétettek.

Fizetési mérlegünknek a külföldre fizetendő kamatok, osztalékok stb. címén keletkező és 36.218 milliárdra rugó passív tételével szembe állítandó az az összeg, a mi viszont ugyane címen külföldről folyik az országba. Hogy mennyi külföldi kibocsátású értékpapír van magyar kézben, azt még nehezebb megállapítani, mint a külföldiek kezén levő magyar értékpapírok mennyiségét. Azonban Magyarország külföldi értékpapírállományának jelentéktelenségére a rendelkezésünkre álló hivatalos adatokból is következtethetünk, mert a hazai hitelintézeteknek és az azok által kezelt alapoknak és alapítványoknak birtokában volt külföldi értékpapírok összege 1913. év végén 76.667,000 korona volt, míg ugyan-

¹ L. F. Fellner id. *Zahlungsbilanz Ungarns* 76. lap.

² L. F. v. Fellner id. *Volkseinkommen* 107. lap.

6.7.5 értékpapír

akkor a magyar biztosító társulatok mérlegükben 19.818,629 korona értékű külföldi értékpapírt mutattak ki.

Ha a magyar hitelintézeteken és biztosító társulatokon kívül árvapénztáraknál, magánosok stb. kezeiben levő külföldi értékpapírra ugyanannyit veszünk számításba, úgy megállapíthatjuk, hogy a külföldi címletek szelvényeiből a magyar szent korona országainak bevétele 8.713,308 korona volt, a melyből a megmaradó Magyarországra 5.267,071 korona esik,¹ a mely összeget a fizetési mérleg «Követel» rovatába változatlanul állítjuk be, jöllehet ezeknek a papiroknak túlnyomó része osztrák kibocsátású papir lévén, ez az összeg az osztrák korona jelenlegi árfolyama mellett ugyan lényegesen kisebb értéknek felelne meg, azonban tekintettel az aránylag sokkal magasabb értékű külföldi papirokra, az összeget nem változtatjuk meg. E számításnál azt a hányadot vettük a megmaradó Magyarországra, a mely hányad a Magyarország területén levő intézetek tárczájában a fenti értékpapírállományból kimutattatott.

Itt vehető számításba az a csekély összeg, a melyet magyarországi hitelintézetek külföldi ingatlanokra folyósított jelzálogkölesönök alapján évenként annuitásokból bevételeznek a külföldről. Ez az összeg a régi Magyarország hiteliintézeteinél 404,100 koronát tett ki, a melyből a mai Magyarország területén levő intézetekre 2707. korona esett, a mely activum gyanánt állítandó a fizetési mérlegbe.

6. *Kereseti tevékenység az országon kívül.* A magyar szent korona országai és a külföld között a háború előtt az idegeneknek itt folytatott kereseti tevékenysége elég jelentékeny volt, míg a belföldieknek külföldi üzleti tevékenysége csak kisebb arányokat öltött.

Első sorban meg kell emlékezni a magyar szent korona országaiban üzletüket folytató külföldi részvénytársaságok kereseti tevékenységéről. A biztosítási üzletből a belföld és külföld között teljesített fizetések és szolgáltatások eredménye gyanánt Magyarország terhére évi 2.669,139 korona esett.² Tekintettel arra, hogy ez idő szerint a külföldi bizto-

¹ A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal adatszolgáltatása.

² L. Fellner id. *Zahlungsbilanz* 125. lap.

sító társulatok tevékenysége elvesztette jelentőségét, e címen passív tétellel a fizetési mérleget nem terheljük.

Számbaveendő a külföldi vállalatoknak magyar földön folytatott kereseti tevékenysége és viszont. A fizetési mérleg elemét az az üzleti nyereség teszi, a melyet a külföldi vállalatok belföldön és a belföldiek külföldön érnek el. A külföldön székelő és a mai Magyarországon ipartelepét tartó külföldi részvénytársulatok üzleti eredménye a hivatalos statisztikában ki van mutatva. E szerint 1915-ben a külföldi részvénytársaságok magyarországi telepeinek száma 10 volt, a telepekbe fektetett részvénytőke 22.622,000, a tiszta nyereség 6.608,000 korona, tehát az itt befektetett külföldi ipari tőke után évenként legalább 6.608.000 korona folyik külföldre fizetési mérlegünk passivuma gyanánt. Azért mondhatjuk e 6·6 millió koronát minimálisnak, mert a külföldi ipari tőke nemcsak részvénytársaságokban, hanem magánvállalatokban is ad külföldre folyó hozadékat, a minek mérve nyilvánosságra nem kerül.¹

E passív tétellel szembeállítandók volnának a magyar vállalatoknak külföldi telepeiből befolyó összegek, Erre nézve azonban adataink nincsenek, de különben is az a néhány fióktelep vagy főügynökség, a melylyel egyik-másik vállalat üzleti tevékenységét a külföldre is kiterjeszti, számba alig jöhet.

A nyereséghez, a melyet a külföld itteni kereseti tevékenységéből húz, azok a járadékjellegű bevételek is számítandók, a melyek föld- és házbirtokokból származnak. A magyar földbirtok és az épületek, telkek egy része idegen kézben van. Az ilyen ingatlanok hozadéka a külföldi tulajdonosok jövedelme és a mennyiben az elért fölösleget befektetésre fel nem használják, idegen nemzeti jövedelemnek válik részévé. Ezzel évenként jelentékeny tőkék vonatnak el a hazai közgazdaságtól. Harmincz évvel ezelőtt hivatalos adatok szerint az idegen kézben levő földbirtokokra kirótt földadó évi összege 557,844·45 forint, vagyis 1.115,688·90 korona. A földadó kulcsa a kataszteri tiszta hozadéknak mintegy

¹ L. e kérdésről bővebben F. Fellner id. *Zahlungsbilanz* 127. lap.

25½%-ában volt akkor megállapítva. Ennélfogva az idegen kézen lévő földbirtokok tiszta hozadéka 4.367,407·44 koronának felel meg. Minthogy a kataszteri tiszta hozadék a tényleges hozadékhoz úgy aránylik, mint 1:2·40-hez, az idegen kézben levő birtokok tényleges tiszta hozadéka 10.481,777 korona volt. Az idegeneknek birtokszerzése az 1900-as évek elején öltött fokozottabb arányokat s a külföldiek kezében bérházak is vannak, miért is a fenti összegnek legalább kétszerese, vagyis 20.963,555 korona veendő fel háború előtt évenként külföldre szivárgó hozadék gyanánt.¹ Ennek az összegnek 41·4%-át véve, vagyis azt a hányadot, a mely a megmaradó Magyarországra a magyar szent korona országában levő ingatlanok értékéből esik, 8.678,912 koronát tesz az idegen kézben levő ingatlanok után évenként külföldre folyó hozadék. Ezt az összeget nem lehet 0·25 centimeos koronára átszámítani, mert egyfelől a mezőgazdasági hozadék nem emelkedett a korona romlásának arányában, másfelől az épületek karbantartása jóval nagyobb összeget vesz igénybe, mint a mekkora a házbérvédelem emelkedése. A házbirtok karbantartása czéljából felhasználó összegek pedig nem folynak a külföldre s így mérsékelten járunk el, ha a fenti 8.678,912 koronának csak ötvenszerezését, vagyis 433.945,600 koronát állítjuk passív tétel gyanánt a fizetési mérlegbe.

A nemzetközi hírszolgálat, továbbá az újságokra való előfizetések és hirdetések költségei is befolyásolják fizetési mérlegünket. Némi támpontot e költségek megállapítására külföldi hirlapoknak a belföldön való fogyasztása, valamint a belföldi hirlapoknak külföldön való fogyasztása nyújthatnak. Erre nézve azonban jelenleg adataink nincsenek és különben is a hirlapoknak nemzetközi forgalma a mai viszonyok mellett csekélyebb jelentőségű, úgy hogy az ebből keletkező fizetési egyenleget mellőzhetjük. Mindazonáltal kétségtelen, hogy ezen a czímen Magyarország tartozásban van a külfölddel szemben, mert több összeg folyik az országból ki előfizetés czímén, mint fordítva, már csak a korona alacsony árfolyamánál fogva is.

¹ L. F. Fellner id. *Zahlungsbilanz* 129. és 130. lap.

Igen hátrányosan befolyásolta a magyar szent korona országainak fizetési mérlegét a háború előtt az Ausztriával közösen viselendő külgügyi és hadügyi terhekhez való hozzájárulásunk. Hozzájárulásunk az Ausztriával közös ügyek kiadásaihoz a háború előtt évenként 58.309,999 koronával rontotta fizetési mérlegünket.¹ Az 1921—22. évi költségvetés szerint a diplomatai és consulátusi költségek 385.473,263 koronát tesznek, 52.000,000 korona consuli és lajstromozási illeték bevétellel szemben, úgy hogy fizetési mérlegünkben 333.473,263 korona passívum mutatkoznék. Ez az összeg a korona értékcsökkenése arányában növekedvén, e költségvetési tételnek tizenkétszerese veendő fel, mert az 1921—22. évi költségvetés 3 centimeos zürichi jegyzés alapján készült, a mi számításaink pedig 0·25 centimeos árfolyam alapul vételével. Ennélfogva diplomatai és consulátusi költségek címén 4.001.679.156 korona terheli az ország fizetési mérlegét.

Az udvartartás költségei, melyek fizetési mérlegünkben a háború előtt 9.300,000 korona passívumot jelentettek, jelenleg számításba nem veendőek.

7. *A posta-, távirda- és távbeszélőforgalomból az illetékszámolás eredménye* gyanánt mutatkozó egyenleg veendő számításba, mert ez a külfölddel szemben illetékek címén fennálló követelések és tartozások összegét mutatja. A m: kir. posta-, távirda- és távbeszélő díjkövetelései és díjtartozásai az 1920—21. költségvetési évben a következőképen alakultak :

	Bevételezés külföldről :	Kifizetés külföldre :		Különbözet koronában :
Korona	347,291·97	326.346·79	+	20,945·18
Aranyfrank	1.240,696·74	1.988.670·41 á 400 K	—	299.189,468·—
Márka	5,390·25	9.582·70 « 1 «	—	4,192·45
				— 299.172,715·27

E szerint a mai Magyarországnak nemzetközi postaforgalmából évenként — 299.172,715 korona 26 fillér tartozása van a követelések levonása után, mely fizetési mérlegünk passiv rovatát terheli.

8. *Az értékforgalom egyéb alakjai.* Az értékforgalomnak

¹ L. Fellner id. *Zahlungsbilanz* 138. lap.

Magyarország és a külföld között még számos, noha jelentéktelen nyilvánulása van, melyet statisztikailag kimutatni nem lehet. Így például jelentékenyebb összeget jelent az örökségekből és házasságkötésekből származó nemzetközi értékátruházás, a melynek jelentősége számszerűleg meg nem állapítható.

Figyelembe veendők továbbá a nemzetközi kölcsönös adófizetések. Így az idegen kézen levő magyarországi földbirtokok után a külföldiek által fizetett földadó összege 1.115,689'90 korona volt a háború előtt. Ennek az összegnek a mai Magyarországra eső hányadrészét már elszámoltuk az ingatlanok külföldre szivárgó hozadékánál.

Az engedélyezett találmányi szabadalmak után a külföldről az országba befolyó összegeket ez idő szerint nem vesszük számításba, mert a háborús évek alatt és még jelenleg is e czímen a nemzetközi forgalom még rendszeres mederbe nem tért vissza.

9. *Csonka-Magyarország nemzetközi fizetési mérlegének lényege és természete.* Ha vizsgálódásaink eredményeit összefoglalva, az ország fizetési mérlegét felállítjuk, áttekintést nyerünk Csonka-Magyarország külföldi fizetési forgalmának alapját tevő legfontosabb gazdasági vonatkozásokról és ezzel számszerű képet kapunk Csonka-Magyarország helyzetéről a nemzetközi gazdasági forgalomban. Csonka-Magyarország fizetési mérlege a következő actív (követelési) és passív (tartozási) tételekből áll (per saldo):

Csonka-Magyarország nemzetközi fizetési mérlege:

	Követelés	Tartozás
	k o r o n á k b a n :	
1. Külkereskedelem (áruforgalom)	—	20.735.000,000.—
2. Nemesércz-forgalom	506.100,000.—	—
3. Nemzetközi vasuti és hajózási forgalom :		
a) vasuti átviteli forgalom	18.000,000.—	—
b) tengeri és belvízi hajózás	—	—
c) nemzetközi vasuti kocsibérlet	—	—
d) vaskapu-illeték	—	—
e) hajóvásárlás	—	—

Követelés Tartozás
k o r o n á k b a n :

4. Vándormozgalom és idegenforgalom :		
a) vándormozgalom	15.647.849,152.—	—
b) idegenforgalom	—	3.503.493,200.—
5. Kamat-, osztalék- és járadékforgalom :		
a) külföldön levő államkölcsönök kamatai ..	—	17.531.332,041.—
b) Ausztriának fizetendő évi járulék (1867 : XV. t.-cz.)	—	23.335,735.81
c) háború után felvett államadósságok kamatai	—	331.746,000.—
d) helyiérdekű és társasági fővasutak czímletei után járó kamatjárulék, osztalék és törl. részlet	—	19.014,555.—
e) külföldön levő magyar záloglevelek és községi kötvények kamatai ..	—	2.214.473,848.—
f) külföldről folyósított jelzálogos és községi kölcsönök annuitásai	—	11.867,649.—
g) részvények osztalékai:		
1. ipari részvénytársaságok által külföldre fizetett osztalékok és elsőbbségi kötvénykamatok	—	12.298,330.—
2. hitelintézetek osztalékai	—	45.73 6,121.—
h) pénzügyintézetek külföldi kamattartozásai	—	2.964.912,884.—
i) magánosok külföldi kamattartozásai	—	1.016.767,416.—
j) a rendes kamatjárulék felül a konvenczió értelmében Nagybritanniának és Franciaországnak fizetendő évi járulék	—	8.181.547,375.—
k) Budapest szfv. külföldi tartozásai után fizetendő kamatok ..	—	3.864.693,754.—
l) sorsjegynyeremények és törlesztési összegek		
m) külföldön elhelyezett váltók kamatai	—	—
n) külföldi értékpapírok kamathozadéka	5.267,071.	
o) külföldre folyósított jelzálogos kölcsönök annuitása	2.707.	

362 08123708

3 4 4

	Követelés	Tartozás
	k o r o n á k b a n :	
6. Kereseti tevékenység az országon kívül:		
a) a biztosítási üzletből a belföld és külföld között teljesített fizetések és szolgáltatásokból	—	—
Magyarországon levő		
b) bkülföldi ipari részvény társaságok nyeresége	—	6.608,000.—
c) idegen kézben levő ingatlanok tiszta hozadéka	—	433.945,600.—
d) ujságvállalatok üzlet-eredménye	—	—
e) a diplomáciai és konzulátusi költségek egyenlege	—	4.001.679,156.—
f) a királyi udvartartás költsége	—	—
7. Posta-, távirda- és távbeszélő külföldi illeték elszámolásából származó egyenleg	—	299.172,715·26
8. Az értékforgalom egyéb alakjai	—	—
Követelés a külfölddel szemben	16.177.218,930.—	
Tartozás a külfölddel szemben		65.198.452,897·07
Egyenleg mint tartozás a külfölddel szemben		49.021.233,967·07

Csonka-Magyarország fizetési mérlege a külfölddel szemben tehát 49·021 milliárd koronával passív. Az adatok elégtelensége és hiányossága folytán ugyan mellőzni kellett a bel- és külföld kölcsönös követeléseinek és tartozásainak a legapróbb részletekig menő kinyomozását, továbbá adatok hiányában nem lehetett figyelembe venni az elszakadt területekkel szemben fennálló követeléseket és tartozásokat sem, mégis approximativ eredménynek tekinthetjük a fenti egyenleget. Így kétségtelen, hogy a fizetési mérleg tételei kielégítő módon tájékoztatnak annak lényegéről és egész természetéről. A fizetési mérleg az ország gazdasági erejével teljesen aránytalan tartozási egyenleget mutat fel.

A magyar szent korona országainak fizetési mérlege a világháború előtt is passív volt. És pedig 1906-ban 176.514,169

koronával.¹ De ez akkor nem okozott zavart az ország nemzetközi gazdasági és pénzügyi forgalmában, mert Magyarország az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal egységes gazdasági terület gyanánt jelentkezett, mivel mindkét állam közösen egy vám- és kereskedelmi területet alkotott, közös egyetértéssel és egyformán szabályoztatott a mérték- és pénzrendszer, a jegybankügy és a kereskedelmi forgalom szempontjából fontosabb egyéb intézmények. Minthogy pedig Ausztria fizetési mérlege ugyanakkor jelentékenyen actív volt, az osztrák és magyar monarchia fizetési mérlege a vámkülfölddel szemben egyensúlyban maradt, a mi az Ausztriában és Magyarországon közös korona-valutának — a nemzetközi forgalomban — értékállandóságában jutott gyakorlati kifejezésre.

Az osztrák és magyar monarchia nemzetközi fizetési mérlegének egyensúlya egyformán kedvező hatást gyakorolt mind a magyar szent korona országainak, mind az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok nemzetközi hitelére. Ennélfogva nem okozott nehézséget a háború előtt a Magyarország fizetési mérlegében mutatkozó passívum rendezése, a mely disponibilis és elhelyezést kereső külföldi tőkék ideiglenes kikölcsönzése, továbbá értékpapírkivitelben nyilvánuló tartós eladósodás által történt.²

Az az ország ugyanis, a melynek éppen több rövid lejáratú követelése volt Magyarországtól, kész volt a tartozási összegeket tovább hitelezni, ha erre őt a leszámítolási kamattételben mutatkozó különbözet indította. A külföldi tőke, a nagyobb kamatélvezet folytán, követeléseit esedékesség alkalmával azok behajtása helyett szívesen tartotta fenn, készséggel prolongálta vagy keresett elhelyezést belföldi váltó- és reportüzletben. Éppen így keresett a külföldi tőke elhelyezést magyar értékpapírok (állami járadékok, záloglevelek és egyéb kötvények, továbbá részvények) vásárlása útján, a mely gazdasági hatásában nem volt egyéb, mint a külföld hitelnyújtása.

¹ L. F. Fellner : *Die Zahlungsbilanz Ungarns* 171. lap.

² L. F. Fellner id. *Zahlungsbilanz* 154. lap.

Ily módon az ország külföldi tartozásainak egy részét állandósította, illetve újabb adósságok contrahálásával rendezte.

Csonka-Magyarország azonban, mely különálló gazdasági szervezet, önálló vám- és kereskedelmi területtel és külön pénzrendszerrel és valutával, nem képes ma a nemzetközi fizetési mérlegében mutatkozó óriási tartozási egyenleget úgy rendezni, mint a háború előtt. Mert a külföld magyar kibocsátású értékpapirokat vásárolni nem hajlandó, már csak a korona folytonos elértéktelenedése miatt sem, a mely biztos veszteséget jelentene számára.

Ennélfogva az állam, valahányszor a trianoni békeszerződés rendelkezéseinek megfelelően fizetéseket vagy egyéb szolgáltatásokat kénytelen teljesíteni, ezt az államháztartásban mutatkozó nagy hiány következtében csakis újabb államjegyek kibocsátásával érheti el.

Az államjegyeknek ilyen ellenszolgáltatás nélküli kibocsátása és szaporítása azoknak további értécsökkenésére vezet. Minél értéktelenebb pedig a korona, annál nagyobb az ország fizetési mérlegének passiv egyenlege. Ennek oka nemzetközi fizetési mérlegünk lényegében és természetében rejlik, mert ennek legjelentősebb tételét a külföldre szóló ama kamat-, járadék- és törlesztési szolgáltatások teszik, a melyek arányban és külföldi valutában teljesítendőek és papirkoronában 36 milliárdot meghaladnak 0·25 centimeos zürichi koronajegyzés alapján számítva, míg például 0·75 centimeos alapon ez a tétel csak 12·243 milliárd korona volna.

Hogy milyen fontos a korona értékének ingadozása a fizetési mérleg alakulására, mutatja az, hogy míg a fizetési mérleg passiv egyenlege 0·25 centimeos korona-jegyzés alapján — a mint fent láttuk — 49·021 milliárd korona, addig 0·75 centimeos alapon az már csak 26·907 milliárd koronát tesz.¹

¹ Lásd dr. Kállay Tibor m. kir. pénzügyminister úrnak a jóvátételi bizottság elé terjesztett emlékiratát, a hol az 1906. évi számításaink eredménye az ez év elején a m. kir. Statisztikai Hivatal közreműködésével végzett számításaink eredményével összehasonlítva található. *Mémoire sur la situation générale des Finances de la Hongrie.* 146. lap.

Kétségtelen, hogy Csonka-Magyarország nemzetközi fizetési mérlegének alakulása következtében — a mely szüntelen és egyre növekvő kereslettel jár külföldi fizetési eszközök iránt — a magyar korona további értékcsökkenése elkerülhetetlen, ha csak a már fennálló külföldi tartozásokból eredő kötelezettségek kiegyenlítésének prolongálása, illetve új külföldi kölcsönök nyújtása által Csonka-Magyarország fizetési mérlege egyensúlyának helyreállítása nem biztosíttatik.

A magyar államnak ez idő szerint sem belső, sem külső hitele nincs. A hitelképesség visszaszerzésének első előfeltétele, hogy a békeszerződésben lefektetett jóvátételi kötelezettség alól az állam teljesen és végleg mentesíttessék.

Mihelyt ez biztosítva lesz, a bizalmatlanság a korona iránt mind a bel-, mind a külföldön megszűnik, mert a lehetőség az államháztartás egyensúlyának helyreállítása tekintetében adva van.

A jóvátételi kötelezettségben rejlő bizonytalanság kiüszöbölése teszi lehetővé egy pénzügyi terv kidolgozását, a mely a népesség teherviselési képességének arányos és teljes igénybevételével a deficit fokozatos megszüntetésére lesz hivatva.

A jóvátétel kikapcsolása teremti meg a hosszú megpróbáltatásnak kitett népesség lelkivilágában a készséget a súlyos adóterhek elviselésére, életfeltételeinek további megromlása árán is, a mely az új adóterhekkel járni fog.

A deficit csökkentésével kapcsolatosan megindul a korona értékének emelkedése, a mi az állami bevételek egyik jelentékeny, de eddig sajnos, elkerülhetetlen forrását tevő államjegykibocsátást és az ország fizetési mérlegének passivumát rohamosan csökkenti és egyre több lehetőséget nyújt, hogy Csonka-Magyarország a nemzetközi gazdasági forgalomba bekapcsolódjék és hivatásának minél kevesebb korlátozással megfelelhessen.

OSZK

OSZ

ОСЯК